

ظرف افعال در کلاس نقاشی

چکیده

کلاس نقاشی، عنوان درسی است به نثر ادبی با موضوع زندگی نامه که از کتاب اتاق آبی نقل شده است. اصولاً نویسندگی ادبی این ویژگی را دارد که الزاماً تنوع پذیر است؛ چه این که «ادبیات نحوی ادای زبان است»!

سپهری تنوع در افعال را چگونه ارائه می دهد؟

الف) ساختاری: یعنی به کمک ساخت های ساده، مرکب و پیشوندی در کلام ایجاد تنوع کرده است. او با این وسیله، علاوه بر این که از تکرار ممانعت به عمل آورد، معانی دیگری از افعال به دست می دهد. به نمونه های زیر توجه کنید.

- رنگ را نگارین می ریخت (ساده - به کار می برد).

- سگ را روان گرت می ریخت (مرکب - گرت می زد؛ ترسیم می کرد).

- ... صورتک به رو نداشت (ساده - در معنی اصلی / مستقیم).

- شاگردی از در مخالفت صدا برداشت (پیشوندی - بلند کرد).

- نمایش نیم رخ زندگان رازی در بردارد (مرکب - محتوی است).

- اما معلم در نمااند (پیشوندی - عاجز نشد).

- فک زیرین را پیمود و در آخره ماند (ساده - متوقف شد).

- ... هر جا به کار صورتگری درمی ماند (پیشوندی - عاجز می شد).

- کله ی پاها مانده بود (ساده - معنای اصلی / مستقیم).

تنوع به کارگیری فعل ها در درس «کلاس نقاشی» یکی از شاخصه های مهم زیبایی هنری آن است.

در این جا، فعل هایی که بیش از یک بار تکرار شده اند انتخاب شده و مورد بررسی قرار گرفته اند. سهراب سپهری در به کارگیری متنوع فعل ها جایگاهی منحصر به خود دارد.

کلمات و واژه ها

سپهری، تنوع فعل ها، شناخت واژه و قدرت هنری

حاجیدرضا اکبریپور
کارشناس ارشد زبان و ادبیات فارسی
و دبیر دبیرستان های تالی

زبان فارسی

دوره ی بیست و سوم
شماره ی یک
پاییز ۸۸
فارسین
مجله تخصصی زبان فارسی

- (ب) از یک فعل در ساختمان ساده‌اش معانی مختلف می‌گیرد:
- رنگ را نگارین می‌ریخت (ساده - به کار می‌برد).
 - به تخته‌ی سیاه با گچ طرح جانوری می‌ریخت (ساده - می‌کشید).
 - در کلاس نشسته بودیم (ساده - معنی اصلی / مستقیم).
 - ما را به رو نگاری آن می‌نشانند (ساده - وا می‌داشت).
 - خود به نقطه‌چینی نقشه‌ی خود می‌نشست (ساده - مشغول می‌شد).

کلمات، به تخته‌ی سیاه، گچ، و طرح جانوری، همراه شده است معنای غیر مستقیم می‌کشید دارد. «به تخته‌ی سیاه با گچ طرح جانوری می‌ریخت.»

پرسی که در این جا به ذهن می‌رسد آن است که چگونه سپهری به راز این ترکیب‌ها (بازنمایی قدرت هم‌نشینی کلمات) دست یافته است؟ پاسخ آن است که او به مدد قدرت شاعرانه و نبوغ در هنر نقاشی به کشف این راز هنری رسیده است.

نتیجه‌گیری

۱. دانش‌آموزان پایه‌ی اول دبیرستان می‌آموزند که چگونه از افعال در آفرینش آثار ادبی سود بجویند.
۲. جمله‌بندی، ترکیبات و توصیفات این درس می‌تواند مواد مناسبی برای تمرین موضوع توصیف از درس چهاردهم کتاب زبان فارسی پایه‌ی اول دبیرستان باشد.
۳. توجه به موارد یاد شده لذت هنری را در خاطر خوانندگان افزایش خواهد داد.
۴. مواد مفیدی برای تمرین و یادگیری بهتر درس نظام معنایی زبان از کتاب زبان فارسی (۳) برای دانش‌آموزان پایه‌ی سوم فراهم خواهد کرد.

سپهری گاهی برای یک معنی از فعل‌های متعدد استفاده کرده است

- چشم را نشانند (ساده - کشید).
 - حیوان را تا ساق پا به علف نشانند (ساده - بُرد).
 - فک زیرین را پیمود و در آخره ماند (ساده - متوقف شد).
 - کله‌ی پاها مانده بود (ساده - معنی اصلی / مستقیم).
 - دستش را پائین برد و مردد مانده بود (ساده - شد).
 - (پ) سپهری گاهی برای یک معنی از فعل‌های متعدد استفاده کرده است. مثلاً برای «کشیدن و رسم کردن» آورده است:
 - معلّم مرغان را گویا می‌کشید.
 - گوزن را رعنا رقم می‌زد.
 - خرگوش را چابک می‌بست.
 - سگ را روان گرته می‌ریخت.
 - دست معلّم از وقب حیوان روان شد (حاصل معنی مسند و فعل آغاز کردن رسم است).
 - ... و طرّاحی آغاز کرد (شروع به کشیدن نمود).
 - لب را به اشاره صورت بست (کشید).
 - فک زیرین را پیمود (رسم کرد).
 - چشم را نشانند (کشید).
 - گرده را برآورد (رسم کرد).
 - دُم را آویخت (کشید).
 - دودست را تا فراز کله نمایان ساخت (حاصل معنی مسند و فعل کشید).
 - علفزاری ساخت (رسم کرد).
 - در معنی «فریاد زدن» آورده است.
 - شناگردی بانگ زد (فریاد زد).
 - ... از در ناسازی صدا برداشت (فریاد زد).
 - معلّم فریاد کشید (فریاد زد).
- کلمات در محور هم‌نشینی معانی چندگانه می‌یابند. مثلاً فعل ریخت در کنار رنگ و نگارین به معنی به کار می‌برد است در جمله‌ی «رنگ را نگارین می‌ریخت.» اما در محوری که با

زیرنویس

۱. نقل از افاضات دکتر سیروس شمیسا در کلاس درس دانشکده‌ی ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی علامه طباطبایی.